

УДК 821.161.2.09

М.О. Бакумкіна

СЕЛЯНСЬКА ТЕМА В ЛІТЕРАТУРНІЙ ДОЛІ ІВАНА МАСЛОВА

Ім'я Івана Степановича Маслова знайоме не тільки широкому загалу і літературознавцям України, Росії, але відомо і поза їх межами. Його художні твори перекладені англійською, німецькою, польською та іншими мовами. І. Маслов – лауреат літературних премій імені В.Г. Короленка (1998), імені Г.Ф. Квітки-Основ'яненка (2002).

У 1969 р. він закінчив Харківський державний педагогічний інститут імені Г.С. Сковороди. Його шлях у літературу і науку був непростим. Починав він свою діяльність в якості журналіста в харківській періодичній пресі, писав і на літературознавчі теми. В результаті прийшло визнання: він обійняв посаду головного редактора журналу «Прапор» (1981–1990 рр.), з 1981 р. І. Маслов – член Національної Спілки письменників України. Оповідання «Косарі» – перший художній твір, який був надрукований в журналі «Прапор» у 1973 р., знайшов позитивний відгук відомого українського прозаїка Юрія Шовкопляса [12]. Відданість науці, працьовитість, цілеспрямованість і, звичайно, природжений талант – найважливіші складові його успіху.

У 1991 р. І. Маслов пройшов конкурс на посаду доцента в Харківському педагогічному інституті імені Г.С. Сковороди. З 1995 р. по 2015 р. очолював кафедру української та світової літератури того ж вишу. У 1996 р. захистив докторську дисертацію на тему: «Творчество Ф.А. Абрамова в контексте русской деревенской прозы». Обіймав посаду професора з 2001 р. Його наукові інтереси надзвичайно різноманітні, але пріоритетні напрямки зосереджені навколо таких основних проблем: історія російської та української літератур, теорія літератури, публіцистика, педагогіка.

Твори І. Маслова-письменника неодноразово ставали об'єктом уваги критиків і дослідників, його художня творчість не пройшла

непоміченою: про нього писали В. Астаф'єв, В. Распутін, В. Ліхоносов, харківські вчені-літературознавці М. Гетьманець, О. Гуроров, А. Ярещенко й ін. Творчу діяльність І. Маслова частково досліджувала кандидат філологічних наук, доцент Мелітопольського державного педагогічного університету імені Б. Хмельницького Т. М. Шарова [11, 12], проте саме селянська тема в його творчості не була предметом спеціального наукового дослідження. Тому мета нашої статті – проаналізувати значення селянської теми в літературній долі І. Маслова.

Загальновідомо, що життя в СРСР з сер. 1960-х рр. і до 1985 р. прийнято називати «застоем». Проте за багатством художніх явищ, глибиною порушених питань літературний процес цього періоду можна зіставити з модерністськими й авангардистськими течіями 1920-х рр. – часом напруженої естетичної полеміки письменників і поетів різних напрямків і течій, угрупувань і об'єднань. «Молоде покоління» письменників намагалося, як відмічав пізніше Б. Пастернак, «міряться з п'ятирічкою», але йти своїм шляхом, опираючись процесу дегуманізації літератури, відстоюючи незалежність митця. У чомусь вони були змушені йти на компроміс, але не поступалися головним: свободою слова (Л. Сейфіуліна, О. Серафимович, К. Федін, Л. Леонов та ін.).

Тому не випадково і феномен «селянської поезії», і поява «нового селянського напрямку» в поезії були однією з найбільш яскравих і трагічних сторінок в історії російської літератури. М. Ключов (1844–1937) – поет, представник «нового селянського напрямку» в літературі 1920-х – 1930-х рр. У його віршах село, хата представлені як ідеальний, гармонійний світоустрій, всесвіт. У 1915 р. у Ключова зав'язуються тісні стосунки з С. Єсеніним, для якого він став духовним наставником. С. Єсенін (1895–1925) – поет, який відтворив у своїй ліриці внутрішній світ селянства переломної епохи та ін. На наш погляд, селянська тема в творчості І. Маслова має свої витoki і перегукується із селянською поезією минулих років, де зафіксовано світовідчуття людини, близької до природи, людини, яка володіє не тільки раціональним, а й міфологічним мисленням. Завдяки

М. Ключеву та С. Єсеніну у поезію минулого століття впелися інтонації і словосполучення живої мови, пов'язані з фольклорною традицією. Так, С. Єсенін згадував, що «усне слово завжди грало в моєму житті набагато більшу роль <...> в дитинстві я ріс, дихаючи атмосферою народної поезії» [10]. «Я останній поет села», – таку назву має один з віршів С. Єсеніна. У його поезії конфлікт мертвої цивілізації і живого, природного початку втілений в унікальній антитезі: чавунний поїзд, за яким мчить «милий, милий, смішний дурило» (червоногриве лоша). Його образ символізує минуле російського села, яке наполегливо чинить опір і все ж таке відступає перед новою дійсністю [1, с. 110].

Аналізуючи селянську тему в творчості російських поетів к. XIX – поч. XX ст., наголосимо, що у 1930-ті рр. ще багато митців продовжували щиро вірити в краще майбутнє, в комуністичну утопію, але в к. 1930-х рр. політичні догми починають спотворювати тканину художнього твору, змушуючи приносити в жертву класової моралі прості людські почуття, як, наприклад, у відомих п'єсах К. Треньова «Любов Ярова», Б. Лавреньова «Розлом». З 1930-х рр., коли соцреалізм стає офіційним методом радянської літератури, починається перетворення справжньої, живої літератури на літературу «казенну». Духовне життя героїв залишалося поза увагою письменників. Правда часу в романах і повістях Ф. Гладкова «Енергія», Ф. Панферова «Бруски», В. Катаєва «Час, вперед!» помітно відступає перед міфами соціалістичної ідеології. Художні пошуки багатьох письменників (І. Бабеля, М. Зощенка, Ю. Олеші, Б. Пильнака) протікали поза офіційним методом радянської літератури. У цей період складається така модель відносин між творчістю письменника і громадськими лозунгами, в результаті якої література має брати на себе завдання марксистсько-ленінського філософського осмислення буття. У сер. 1960-х рр. з'ясувалося, що застаріла тоталітарна модель перестає працювати, що вона втратила реальний контроль над літературою. Однією з найважливіших особливостей літературного процесу з сер. 1960-х рр. і до 1985 р., як і в попередні роки, є його

прискорений характер, який поступово багато в чому набуває національного характеру.

«На початку вісімдесятих, до самої “перебудови”, – згадує відомий російський письменник і філософ В. Кантор, – бувало, за пляшкою горілки на кухні всі уявляли, що ми не прості пияки, а як лихі гусари під пісні Окуджави ми долучаємося до свободи» [5]. Спроба приховати за зовнішньою легкістю сприйняття нового часу – це відомий прийом письменницької іронії, як, наприклад, у вірші Б. Окуджави «Не бродяги, не пропойцы...», що асоціюється в автора з класичною літературною традицією. З позицій сьогодення можемо стверджувати, що з сер. 1970-х рр. у прозі й поезії стала неприхованою тенденція, яка до кінця 1980-х рр. отримає ім’я нової, іншої прози й поезії. (Ця точка зору належить російському літературному критику С. Чуприніну). Це «суто «літературна» література, в якій «відсутній елемент викриття або вчительства», але є «установка на достовірність авторського персонажа», інтереси якого «протягаються в суто особистій сфері» [3].

Отже, є всі підстави вважати, що обмежений характер демократизації країни не дозволив офіційній пресі стати цілком гласною і відображати весь спектр думок суспільства. Дані аналізу дозволяють стверджувати, що багатство літературного руху з сер. 1960-х рр. і до 1985 р. було пов’язане з ослабленням державного ідеологічного контролю над літературою. Головною подією літератури цього періоду було активне розгортання раніше (до періоду «відлиги»), заборонених, небажаних тем. У той час творчий дух письменників втілювався в життя через усе найкраще і справжнє, що з’явилося в літературі цього періоду. Це – «військова проза», «селянська проза», «міська проза» (цей термін ще більш умовний, ніж термін «селянська проза»).

«Питання про статус і точне визначення селянської прози в цілому до цих пір не вирішено, і є дуже дискусійним», – стверджує українська дослідниця О. Большакова: «Багато хто характеризує селянську прозу як «течію» в літературному процесі названого періоду (Л. Вільчек, В. Ольбрих, К. Парте), як «художнє явище» (О. Герасименко,

В. Недзвецький, В. Філіппов), як «спільність» (Г. Цветов) або як «літературу про село» (В. Саватеев). Однак неможливо заперечувати, що даний – багато в чому ще не зрозумілий, ще не розкритий історико-літературознавчою думкою (незважаючи на безліч досліджень минулих років) – феномен має внутрішню цілісність, що обумовлено рядом загальних для творчості всіх письменників ознак і рис» [2, с.15-24]. У цьому розумінні порівнюємо цей феномен із феноменом «селянської поезії» та «нового селянського напрямку» в поезії. Іншої думки дотримується О. Етова. Вона стверджує, що про селянську прозу можна говорити як про явище завершене, але ось «проблеми і теми «міської прози» в умовах нашої стрімкої «урбанізації» і викликаних нею драмам і проблемам ще далеко до відходу зі сцени» [13, с. 117].

Безумовно, письменники і поети 1960-х – 1980-х рр. порівняно з літературою попереднього часу багато в чому вже мали інше духовне обличчя. Вони ввійшли в літературу в роки «відлиги», але значно менш шумно, без чітких декларацій. Їх більшою мірою зближували духовні інтереси й прихильності за межами особистої долі. Це так звані прозаїки-«деревенщики» – Ф. Абрамов, В. Астаф'єв, В. Белов, В. Распутін, В. Шукшин, Ю. Казаков; менш відомі, але близькі їм за духом поети О. Передреєв, Н. Рубцов, О. Прасолов.

Як відомо, найсильнішим поштовхом до руху всієї літератури, в тому числі й селянської прози, стала поява в літературі О. Солженіцина. Його проза відразу ж змусила подивитися іншими очима на зміни в самому типі селянина, побачити його нове, драматичне становище у суспільстві. Згодом, ця соціально-філософська проблематика стала центральною в творчості письменників – представників селянської теми. Отже, селянська проза – умовне позначення для групи письменників 1960-х – 1980-х рр., у центрі уваги яких виявилися соціально-моральні процеси села того періоду.

Безперечно, проводячи дослідження витоків селянської теми І. Маслової, необхідно відзначити, що величезним філософсько-моральним потенціалом володіє російська селянська проза 1960-х – 1980-х рр. Твори Ф. Абрамова (тетралогія «Брати і сестри», повісті «Дерев'яні коні», «Пелагея», «Алька»), В. Астаф'єва («Останній

уклін», «Цар-риба»), В. Белова («Звична справа», «Плотницькі розповіді»), В. Распутіна («Гроші для Марії», «Живи і пам'ятай», «Останній строк», «Пожежа»), В. Шукшина стали закликком талановитих митців художнього слова до самозбереження нації. Вони є зверненням до людей, громадян своєї країни в критичний, переломний момент народної долі. Загальним для всіх письменників став висновок про сучасне життя одного з героїв тетралогії Ф. Абрамова – Михайла Прясліна, який приречений страждати з волі влади: «Він не тому не став начальником, що на командний трон у нього не вистачило розуму, ні, навпаки, розуму в нього вистачило б й на трон царя-міністра. Але він, пророслий чистими коріннями совісті до долі пекашінцев, не став міняти їх долю на свій трон, не став перед простим народом виставляти попереду особисто себе, а інтуїтивно вважав за краще залишатися з ними, щоб, врешті-решт, не втратити себе» [8, с. 22].

Отже, спираючись на проведений аналіз творчості попередників – представників селянської теми, – можна стверджувати, що твори І. Маслова містять у собі філософські узагальнення, прогностичні роздуми про час, долю людини і суспільства. Це оповідання «Тривога» (1984), «Повернення» (1967-1986), «Хазяїн» (1986), «Запальничка» (1986), «Любиста» (1987), «За озерною водою» (1997) та ін. Дослідниця його творчості Т. Шарова наголошує на тому, що стосунки між людьми в його оповіданнях обмежені спілкуванням одного-двох-трьох персонажів, а основні події відтворюються кризь відзеркалення в їх психологічному та внутрішньому світі [12].

Існує думка, що з силою пророчого прозріння протягом минулого століття відомими всьому світові російськими письменниками було сказано про те, що село, селянство, яке опинилося в біді, не просто «соціально-економічна формація», але ще й згусток найдавнішого досвіду життя й виживання на землі, досвіду, який став духовною коліскою нації. Автори, які пишуть про село, не закликають до реставрації патріархального світу села – вони закликають сучасників пам'ятати вічні цінності, що зберігаються селянством протягом багатьох століть [13, с. 113-117].

Цілком природно, що до селянської теми зверталися й українські письменники, поети і драматурги, які писали про село та долю селян у різні роки. Це твори О. Кобилянської, П. Мирного, М. Стельмаха, О. Довженка, В. Стефаніка. Селянська тема була однією з найактуальніших в українській літературі 1-ї пол. XIX ст., була радістю і болем серця Т. Шевченка. «Образ України, її природа, героїчна історія, специфічні риси національного характеру, притаманні українцям, були предметом роздумів і теоретичних пошуків для Т. Шевченка, О. Гребінки, Г. Квітки-Основ'яненка та ін.», – писала В.І. Мацапура в своїй монографії [9, с. 178]. Цих орієнтирів дотримується у своїй творчості й І. Маслов.

Як відомо, Івана Маслова прийнято вважати російськомовним українським письменником і поетом, але було б помилково називати його тільки селянським літописцем. Він був сином України, любив свою Батьківщину, українське і російське слово, українську природу й землю, любив і місто Харків, у якому він мешкав і працював багато років. Його герої – прості люди, які тонко відчують поезію праці як джерело радості й щастя, а іноді як джерело бідності, розорення й злиднів звичайного селянина. Герої селянських оповідань, повістей і романів Маслова – корінні жителі села, добрі, совісні, з нелегким життєвим досвідом – вони різні за стилем життя й переконаннями, віруючі й атеїсти, але всіх їх ріднить здатність до самопожертви. Проблематика селянської прози актуальна й досі: продаж землі, сварки між сусідами за межу, родичами за землю та спадщину – характерні й для наших сучасників, є традиційними, класичними, загальнолюдськими темами.

У своїх творах І. Маслов писав про тяготи селянського життя, згадував дитинство, рідне село Тернова Вовчанського району Харківської області. Він не описував «вишневі садочки», тому що їх не було не тільки в повоєнні роки в його рідному селі, а їх не було взагалі на степовій землі у Вовчанському районі до 1960-х рр. Батько Івана Степановича не повернувся з фронту, мати рано пішла з життя, виховувався майбутній письменник в сім'ї дідуся й бабусі, з роду Королькових, і сімейна реліквія – намолена століттями ікона Ісуса

Христа, як і раніше, знаходиться в родині, нагадує про минуле. Як і всі селянські сім'ї «повоєнного часу», родина жила бідно. Не з чуток письменник знав, що кожна частка борошна «йшла на вагу золота, а то й дорожче, тому що дуже часто саме від неї, від однієї крихти, залежало, буде жити людина, або завтра помре голодною смертю», – писав Маслов у статті, присвяченій Ф. Абрамову [8, с. 27]. Ми маємо пам'ятати, що література – це живий і складний організм, вона опирається будь-яким спробам схематизувати її, підвести під спрощену логічну схему. На наш погляд, ця теза характеризує творчість І. Маслова: біль за своє важке, «повоєнне хлопчаче» дитинство, любов до рідної землі, її природи майбутній письменник проніс через усе життя.

Безумовно, ще є живим кровний зв'язок творів І. Маслова з гуманістичними традиціями російської і української класики ХХ ст., її вічного хвилювання та її тривоги за духовний стан людини. У своїх творах Іван Степанович, як і його попередники, часто звертається до звичайної історії звичайної людини, намагається розкрити джерела її самовідчуття й усвідомлення нею своєї значущості. У центрі його літератури – людина, яка опікується проблемами як локального, так і світового масштабу. Сьогодні перед нами по-своєму відкривається духовне багатство класичної літератури – в її взаємодії з філософією, етикою, релігією, мистецтвом, тощо. Сам І. Маслов писав: «Книги – це пам'ятки письменникові за життя, поставлені ним самим. Може, це й так, але мені здається, що ці пам'ятки, в першу чергу, тим людям, які творили час, а вже потім і письменникові, котрий стоїть перед обличчям їхнього спільного життя» [6, с. 244].

З урахуванням проведеного аналізу можемо дійти певних висновків. Спроба зрозуміти непросте селянське життя, знімаючи з нього всі соціальні й громадські маски сучасної реальності, проходить через усю творчість І. Маслова. Тому з його селянськими творами читачі із задоволенням ознайомлювалися протягом 2-ї пол. минулого століття, не втратили вони своєї цінності та інтересу і зараз. Процтва, застереження, невідступність від правди, совісті, милосердя й співчуття – привабливі і притаманні риси цього письменника.

Так І. Маслов «прорвався» в літературу, його селянські твори гостро полемічні: їх автора «воістину хвилює» і «образливий час», і незатишний світ його героїв-селян, які й сьогодні своїм існуванням переконливо свідчать і про нинішні проблеми суспільства, а не тільки про вчорашні. Твори І. Маслова сповнені правдивістю селянського життя, через спогади він хоче передати ті почуття, ті емоції, те становище, яке він бачив, проніс протягом життя у своїй душі, і, за допомогою художнього слова, виклав у своїй прозі й поезії. Світогляд І. Маслова, як і будь-якої людини, родом із далекого дитинства, з власним внутрішнім світом, моральними цінностями. Спогади про селянське життя, яке було для письменника джерелом вічних цінностей – батьківського дому, материнської любові, хліба, цілющої природи, щирого ставлення до людей, – переконують, що він талановито, зрозуміло, чітко, на прикладі власних творів, доводить, що одна з найцікавіших особливостей його селянської теми – той тип героя, який стає основним духовно-моральним орієнтиром сьогодення. Перспективи подальших досліджень вбачаємо у розкритті особливостей селянської теми в окремих художніх творах І. Маслова.

Література

1. Белоусов В.Г. Сергей Есенин. Литературная хроника (1895-1925). Москва, 1969, 300 с. URL: <http://esenin-lit.ru/esenin/bio/belousov-esenin/literaturnaya-hronika-1895-1925.htm>
2. Большакова А.Ю. Теории автора в современном литературоведении. Известия АН. Серия литературы и языка. 1998. Т.57. № 5. С. 15–24.
3. Вайль П., Генис А. Принцип матрешки. Новый мир. 1989. № 10. С. 247–250.
4. Енциклопедія сучасної України. URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=61858
5. Кантор В.К. Русская классика, или Бытие России. Москва: «Российская политическая энциклопедия» (РОССПЭН), 2005. 768 с.
6. Маслов І.С. Борис Силаєв: людина й письменник. Від бароко до модерну. 2006. №4. С. 238–264.
7. Маслов І.С. Избранное. В 3 т. Харьков: Майдан, 2014. Т.1. 684 с.

8. Маслов И.С. Федор Абрамов как человек. Литература и жизнь. Сборник трудов к 90-летию со дня рождения и 60-летию научно-педагогической деятельности доктора филологических наук, профессора М. Ф. Гетманца. Харьков, 2013. С. 12–37.
9. Мацапура В.И. Украина в русской литературе первой половины XIX века. Харьков-Полтава: ПОИППО, 2001. 396 с.
10. Розанов И. Есенин о себе и других. Москва: Издательство писателей «Никитинские субботники», 1926. 24 с.
11. Шарова Т.М. Герої творів Івана Маслова. Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В.О. Сухомлинського: збірник наукових праць. Серія «Філологічні науки». Випуск 4.8. Миколаїв: МНУ імені В.О. Сухомлинського, 2011. С. 120–123. URL: litzbirnyk.com.ua/wp-content/uploads/2013/11/26.4.8.pdf
12. Шарова Т.М. Иван Маслов: людина й письменник. Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Філологічні науки. Ч. I. Лютий, №3 (214). Луганськ: ДЗ ЛНУ імені Тараса Шевченка, 2011. С. 50–56. URL: <http://book.net/index.php?p=achapter&bid=9694&chapter=1>
13. Этова О.В. Русская литература 2-ой половины XIX-XX вв. Москва: СГУ, 2006. 165 с.

References

1. Belousov V. G. Sergey Yesenin. Literaturnaya khronika (1895-1925) [Sergey Yesenin. Literary Chronicle (1895-1925)]. Moskva, 1969. URL: <http://esenin-lit.ru/esenin/bio/belousov-esenin/literaturnaya-hronika-1895-1925.htm>
2. Bolshakova A. Yu. Teorii avtora v sovremennom literaturovedenii [Theories of the author in modern literary criticism]. Izvestiya AN. Seriya literatury i yazyka. 1998. T.57. № 5: 15–24.
3. Vayl P., Genis A. Printsip matreshki. Novyy mir [Matryoshka principle]. 1989. № 10: 247–250.
4. Entsyklopediia suchasnoi Ukrainy [Encyclopedia of modern Ukraine]. URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=61858
5. Kantor V. K. Russkaya klassika, ili Bytie Rossii [Russian classics, or Genesis of Russia]. Moskva: «Rossiyskaya politicheskaya entsiklopediya» (ROSSPEN), 2005.
6. Maslov I.S. Borys Syliaiev: liudyna y pysmennyk [Boris Silaev: People's Writer]. Vid baroko do postmodernu. 2006. №4: 238–264.

7. Maslov I.S. Izbrannoe [Favorites]: V 3 t. Kharkov: Maydan, 2014. T.1.
8. Maslov I.S. Fedor Abramov kak chelovek [Fedor Abramov as a man]. Literatura i zhizn. Sbornik trudov k 90-letiyu so dnya rozhdeniya i 60-letiyu nauchno-pedagogicheskoy deyatelnosti doktora filologicheskikh nauk, professora M.F. Getmantsa. Kharkov, 2013:12–37.
9. Matsapura V.I. Ukraina v russkoy literature pervoy poloviny XIX veka [Ukraine in Russian literature of the first half of the XIX century]. Kharkov-Poltava: POIPPO, 2001.
10. Rozanov I. Yesenin o sebe i drugikh [Yesenin about himself and others]. Moskva: Izdatelstvo pisateley «Nikitinskie subbotniki», 1926.
11. Sharova T.M. Heroi tvoriv Ivana Maslova [Heroes of works by Ivan Maslov]. Naukovyi visnyk Mykolaivskoho derzhavnoho universytetu imeni V.O. Sukhomlynskoho: zbirnyk naukovykh prats. Seriya «Filolohichni nauky». Vypusk 4.8. Mykolaiv: MNU imeni V.O. Sukhomlynskoho, 2011.
12. Sharova T.M. Ivan Maslov: liudyna y pysmennyk [Ivan Maslov: man and writer]. Visnyk Luhanskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Filolohichni nauky. Ch. I. Liutyi, №3 (214). Luhansk: DZ LNU imeni Tarasa Shevchenka, 2011: 50–56. URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=61858
13. Etova O.V. Russkaya literatura 2-oy poloviny XIX-XX vv. [Russian literature of the second half of the XIX-XX centuries]. Moskva: SGU, 2006.

Анотація

М.О. Бакумкіна. Селянська тема в літературній долі Івана Маслова

Стаття присвячена проблемі місця й ролі селянської теми в літературній творчості Івана Степановича Маслова, який є лауреатом престижних літературних премій. Доля зв'язала І. Маслова з Харківським державним педагогічним інститутом імені Г.С. Сковороди, який він не тільки закінчив, але і працював у ньому з 1991 р. до кінця життя.

Окремі твори І. Маслова неодноразово ставали об'єктом уваги критиків і вчених, проте саме селянська тема в його творчості не була предметом спеціального наукового дослідження. Тому мета нашої статті – проаналізувати значення селянської теми в літературній долі І. Маслова.

Селянська тема в творчості І. Маслова має глибокі коріння в російській літературі к. XIX–XX ст. (М. Ключев, С. Єсенін, К. Трен'єв, Б. Лаврен'єв, Ф. Гладков, Ф. Панферов, В. Катаєв та ін.). У роки радянської влади селянська тема зазнала серйозного тиску з боку марксистсько-ленінської

ідеології. Проте з середини 60-х рр. тоталітарна модель починає втрачати реальний контроль над літературою З 1987 року (після приходу до влади М. Горбачова) розпочинається процес демократизації усіх сфер соціального життя.

В статті обговорюються термінологічні аспекти поняття «селянська проза», які досі мають дискусійний характер. Так звані прозаїки-«деревенщики» (Ф. Абрамов, В. Астаф'єв, В. Белов, В. Распутін, В. Шукшин, Ю. Казаков та ін.) ввійшли в літературу в роки «відлиги». Символічним для І. Маслова є той факт, що він захистив кандидатську дисертацію на тему «Творчество Ф.А. Абрамова в контексте русской деревенской прозы».

До селянської теми зверталися й українські письменники, поети і драматурги, які писали про село та долю селян у різні періоди ХХ ст. І. Маслова було б помилково називати тільки селянським літописцем: він був сином України, однаково любив українське і російське слово, українську землю (село) і місто Харків. У своїх творах І. Маслов часто звертається історії звичайної людини, яка опікується не тільки проблемами локального, але й світового масштабу. Його селянські твори гостро полемічні, а спогади про селянське життя для нього – це джерело вічних цінностей. Перспективи подальших досліджень вбачаємо у розкритті особливостей селянської теми в окремих художніх творах І. Маслова.

Ключові слова: «селянська тема», літературна доля, творчий шлях, літературні традиції, демократизація літератури, джерело вічних цінностей.

Анотація

М.А. Бакумкина. Сельская тема в литературной судьбе

Ивана Маслова

Статья посвящена проблеме места и роли сельской темы в литературном творчестве Ивана Степановича Маслова, который является лауреатом престижных литературных премий. Судьба связала И. Маслова с Харьковским государственным педагогическим институтом имени С. Сковороды, который он не только закончил, но и работал в нём с 1991 г. до конца жизни.

Отдельные произведения И. Маслова неоднократно становились объектом внимания критиков и учёных, однако именно сельская тема в его творчестве не была предметом специального научного исследования. Поэтому цель нашей статьи – проанализировать значение сельской темы в литературной судьбе И. Маслова.

Сельская тема в творчестве И. Маслова имеет глубокие корни в русской литературе к XIX–XX вв. (М. Клюев, С. Есенин, К. Тренев, Б. Лавренев, Ф. Gladков, Ф. Панферов, В. Катаев и др.). В годы советской власти сельская тема подверглась серьезному давлению со стороны марксистско-ленинской идеологии. Однако с середины 60-х гг. тоталитарная модель начинает терять реальный контроль над литературой, а с 1987 года (после прихода к власти М. Горбачева) начинается процесс демократизации всех сфер социальной жизни.

В статье обсуждаются терминологические аспекты понятия «сельская проза», которая до сих пор имеет дискуссионный характер. Так называемые прозаики-«деревенщики» (Ф. Абрамов, В. Астафьев, В. Белов, В. Распутин, В. Шукшин, Ю. Казаков и др.) вошли в литературу в годы «оттепели». Символическим для И. Маслова является тот факт, что он защитил кандидатскую диссертацию на тему «Творчество Ф.А. Абрамова в контексте русской деревенской прозы».

К сельской теме обращались и украинские писатели, поэты и драматурги, которые писали о селе и судьбе селян в разные периоды XX в. И. Маслова было бы ошибочно называть только сельским летописцем: он был сыном Украины, одинаково любил украинское и русское слово, украинскую землю (село) и город Харьков. В своих произведениях И. Маслов часто обращается к истории обыкновенного человека, которого волнуют не только проблемы локального, но и мирового масштаба. Его сельские произведения остро полемичны, а воспоминания о сельской жизни для него – это источник вечных ценностей. Перспективы дальнейших исследований видим в раскрытии особенностей сельской темы в отдельных художественных произведениях И. Маслова.

Ключевые слова: «сельская тема», литературная судьба, творческий путь, литературные традиции, демократизация литературы, источник вечных ценностей.

Summary

M.A. Bakumkina. Rural theme in the literary fate of Ivan Maslov

The article is devoted to the problem of the place and role of the peasant theme in the literary work of Ivan Stepanovich Maslov, who is the winner of prestigious literary awards. The fate linked I. Maslov with the Kharkiv State Pedagogical Institute named after G.S. Skovoroda, which he not only finished, but also worked at from 1991 to the end of his life.

The works by I. Maslov have repeatedly become the object of attention of critics and scientists, but the rural theme in his work was not the subject of special scientific research. Therefore, the purpose of our article is to analyze the significance of rural themes in the literary fate of I. Maslov.

The peasant theme in I. Maslov's work has deep roots in Russian literature of the 19th and 20th centuries. (M. Klyuev, S. Yesenin, K. Trenev, B. Lavrenev, F. Gladkov, F. Panferov, V. Kataev, etc.). In the years of Soviet power, the peasant issue was subjected to grave pressure from the Marxist-Leninist ideology. However, since the mid-1960's, the totalitarian model began to lose real control over literature. Since 1987 (after Gorbachev came to power), the process of democratization of all spheres of social life began.

The article discusses the terminological aspects of the concept of "peasant prose", which are still debatable. The so-called prose writers, "the villagers" (F. Abramov, V. Astafiev, V. Belov, V. Rasputin, V. Shukshin, Y. Kazakov, etc.) entered the literature during the years of "thaw". Symbolic for I. Maslov is the fact that he defended his Ph.D. thesis on the theme "Creativity F.A. Abramov in the context of Russian village prose".

Ukrainian writers, poets and playwrights also addressed peasant themes, who wrote about the village and the fate of the peasants in different periods of the twentieth century. I. Maslov would be mistakenly called only as the peasant chronicler: he was the son of Ukraine, he was equally fond of Ukrainian and Russian words, Ukrainian land (village) and the city of Kharkiv. In his writings, I. Maslov often refers to the ordinary history of an ordinary person who cares not only of problems of local, but also of world scale. His peasant works are sharply controversial, and the memories of peasant life for him are the source of eternal values. We see the prospects for further research in the disclosure of the peculiarities of the peasant theme in some works of art by I. Maslov.

Key words: "rural theme", literary fate, creative way, literary traditions, the democratization of literature, the source of eternal values.

Інформація про автора

Бакумкіна Марина Олександрівна – аспірант кафедри світової літератури Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди; вул. Валентинівська, 2, м. Харків, 61168, Україна; <https://orcid.org/0000-0002-3528-8003>